

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Diplomski rad

Koprivnica i «Hrvatsko proljeće»

Mentor: dr.sc. Ivo Goldstein

Student: Goran Živković

Zagreb, 2011.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. PROBLEMI METODOLOGIJE.....	5
3. KONTEKST – HRVATSKO PROLJEĆE.....	8
4. KOPRIVNICA DO 1971.	13
5. KOPRIVNICA U I/ILI IZVAN «HRVATSKOG PROLJEĆA»	18
5.1. «SUSRETI»	23
5.2. «FEFERON»	28
5.3. TITO U KOPRIVNICI	29
5.4. KOPRIVNICA NAKON KARADORĐEVA.....	31
6. ZAKLJUČAK	35
7. KRONOLOGIJA	37
8. LITERATURA	41
9. IZVORI	42

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada je lokalna povijest grada Koprivnice na vrhuncu događanja koja su u hrvatskoj historiografiji i kolektivnoj memoriji nazvana «Hrvatsko proljeće.»

Moja osnovna ideja je proučiti kakav su utjecaj događaji u tadašnjem povijesnom kontekstu, koji su se odvijali ponajprije u Zagrebu, ali i nekim manjim sredinama imali na mali grad na sjeverozapadu Hrvatske, te je li Koprivnica bila dio «Hrvatskog proljeća» i na koji način. Kako je koprivničko političko vodstvo bilo pozicionirano u raskolu u CK SKH od proljeća 1971. godine, kakav je bio rad ogranka, odnosno pododbora Matice hrvatske i je li u Koprivnici bilo studenata proljećara? U kakvom su stanju lokalni mediji u Koprivnici i kakva je njihova uloga u događajima iz kraja 60-tih i početkom 70-tih godina prošloga stoljeća, a posebno da li je bilo uhićenja, isključenja iz Saveza komunista i osuđenih?

Da bi cijela priča bila jasnija donosim tri uvodna poglavlja. Jedno se bavi usmenom poviješću kao metodom koju sam koristio u svome radu, a ostala dva postavljaju okvir cijele priče. Prvo se bavi kontekstom vremena koje je u žarištu zanimanja ovoga rada, odnosno «Hrvatskim proljećem» u cjelini, a drugo daje vrlo kratku povijest Koprivnice od prvih zapisa do 1971. godine.

U analizi Koprivnice usredotočio sam se na 1971. godinu kada su se i događaji u Koprivnici «zakuhali», a u posebnom je fokusu omladinski list «Susreti» koji je označio 1971. godinu u Koprivnici i prodrmao pomalo učmalu atmosferu uspavane podravske metropole. Da bi uvid bio što bolji koristio sam lokalni list «Glas Podravine», tvornički list «Podravka», navedene «Susrete», humorističko-satirički list «Feferon», ali i izvore s interneta u nešto manjem obimu.

Jedno poglavlje je posvećeno posjetu Josipa Broza Tita Koprivnici u rujnu kad je i Koprivnica nakratko postala dio visoke politike, a jedno se bavi analizom događaja nakon Karađorđeva i načinom na koji je Savez komunista u Koprivnici pristupio zadacima koji su bili postavljeni pred njega odlukama 21. sjednice Predsjedništva SKJ početkom prosinca 1971. godine.

Iako nije uobičajeno u seminarskim ili diplomskim radovima na kraju sam pripremio i kratku kronologiju događaja koji su se odvijali u Koprivnici, a vezani su uz ovu temu.

2. PROBLEMI METODOLOGIJE

Možda nije uobičajeno da se u diplomskom radu mnogo govori o samoj metodologiji obrade povijesnih izvora, ali osjećam potrebu da i o tome napišem nekoliko redaka.

S obzirom da je Koprivnica ostala po strani interesa tadašnje visoke politike, a samim time se ni u historiografskoj literaturi koja se bavi tim razdobljem gotovo uopće ne spominje, bilo je potrebno obratiti se direktno povijesnim izvorima.

Naravno, prvo i osnovno bilo je upoznavanje s lokalnim tiskom toga razdoblja. Prvenstveno lokalnim tjednikom «Glas Podravine» koji u kontinuitetu izlazi od 1950. godine, tada kao «Predizborni bilten Narodnog fronta grada i kotara Koprivnice» pa sve do danas, a krajem 60-tih i početkom 70-tih je bio i jedini koprivnički list u slobodnoj prodaji koji se bavi lokalnom politikom i «komunalnim» problemima, a da izlazi redovito, svaki tjedan. Drugi važan izvor podataka je i tvornički list «Podravka» koji nije bio u slobodnoj prodaji, ali se besplatno dijelio radnom kolektivu poduzeća «Podravka» koji u to vrijeme broji više od 2000 radnika uključujući oko 10% ukupnog stanovništva Koprivnice (dio radnika je i iz okolnih sela). Osim toga bilo je nužno pročitati i listove «Susreti» i «Feferon» koji ne izlaze često ni redovito, ali su vrlo značajni za razumijevanje problematike kojom se u ovom radu bavim. Proučavanje koprivničkog tiska od prije dvije godine je izuzetno olakšano zahvaljujući hvalevrijednom projektu digitalizacije koprivničkog tiska druge polovice 20. stoljeća koji je provela Knjižnica i čitaonica «Fran Galović». Sav tisak je na jednom mjestu, kvalitetno skeniran, dostupan na internetu potpuno besplatno, a pretraživanje «Glasa Podravine» je moguće i preko ključnih riječi, iako taj aspekt portala ne funkcionira najbolje i u njega se nije moguće potpuno pouzdati.

Unatoč tome što je građa u tisku solidnog obima bez još jednog koraka razumijevanje bi bilo površno i nedovoljno. Taj drugi korak je korištenje usmene povijesti. Dva intervjua i jedan kratak telefonski razgovor s direktnim učesnicima i svjedocima koprivničke '71. dalo je potpuno novi uvid i ozbiljno proširilo sliku kojom sam raspolagao prije njih. Upravo zbog tih intervjua imao sam potrebu dodati ovo poglavlje.

Pojam usmene povijesti (*oral history* i sinonimi *life history*, *self report*, *personal narrative*, *life story*, *oral biography*, *memoir*, *testament*) obuhvaća plansko, pripremljeno i osmišljeno ispitivanje pojedinaca o nekome događaju, situaciji ili vremenu u kojima su oni aktivno sudjelovali ili im svjedočili te bilježenje (snimanje) izrečenih uspomena na audio ili videovrpcu.¹

Upotreba usmenih izvora u povijesnoj znanosti ima dugu tradiciju. Na samom početku proučavanja povijesti povjesničari su se potpuno oslanjali upravo na usmenu povijest da bi ona izgubila svoj značaj u naletu pozitivističke historiografije 19. stoljeća. Nakon drugog svjetskog rata, a zbog potrebe, ali i jednostavnijih mogućnosti njihova bilježenja, svjedočanstva sudionika postaju značajan izvor proučavanja.² Nešto kasnije, 60-te i 70-te godine donose pravu poplavu projekata usmene povijesti koji su uključivali sve veći krug ispitanika i sve raznolikija područja interesa, dok je danas usmena povijest masovna pojava u većini zemalja i provodi se na federalnim, državnim i lokalnim razinama, kroz institucionalna i neinstitucionalna tijela, a njezini su promotori, uz nacionalna i regionalna udruženja, okupljeni i u "Međunarodnom udruženju za usmenu povijest" (IOHA) koje od 1996. djeluje kao forum za usmene povjesničare iz svih dijelova svijeta, s ciljem poticanja suradnje i komunikacije među njima.

Ono što iz vlastita iskustva mogu naučiti je da se svakako radi o historiografskoj metodi koja zaslužuje važno mjesto u proučavanju suvremene povijesti. No isto tako, metodi koja u sebi nosi dosta problema, kako «tipično» historiografskih, tako i sasvim novih koji mogu spadati u područje psihologije, vještine vođenja intervjua i onoga što se u engleskom jeziku naziva «people skills». Sam po sebi intervju je fluidan i često neuhvatljiv proces koji je vrlo teško strukturirati, a iz mog iskustva čini se kako je ponekad i bolje sugovornika pustiti kako bi ga sam strukturirao. Naravno, to od ispitivača traži dobro poznavanje teme i duboku koncentraciju, ali čini se da su rezultati tada mnogo bolji. Naravno, kao što je ponekad teško doći do nekog pisanog izvora tako će ponekad neki važni svjedoci odbiti razgovarati i to je zasigurno frustrirajuće, drugi put dogodit će se da sugovornik voli pričati, ali mu nedostaje kritičkog pogleda prema ljudima ili događajima o kojima priča, treći put će biti bolestan. Sve to predstavlja problem za istraživača.

¹ Mirjana Cupek Hamill, Arhivistika i usmena povijest, Arhivski vjesnik, Vol.45 No.45 Travanj 2003. str. 220.

² Isto, str. 220.

U svakom slučaju mislim da je usmena povijest važan dio budućnosti proučavanja suvremene povijesti. Razlog je svakako to što je danas vrlo jednostavno i jeftino snimati, sakupljati, svrstavati, obrađivati i arhivirati zvučne i slikovne zapise. Gotovo svaki mobitel može poslužiti kao uređaj za snimanje zvuka (diktafon), a velika većina istih ima ugrađenu i kameru. Svako računalo može poslužiti kao tonski studio u kojem se intervjui mogu montirati, a na memoriju samo jednog DVD-a mogu biti pohranjeni sati i sati razgovora koji su nakon obrade vrlo lako dostupni i pregledni. Da bi svi ti, lako sakupljeni intervjui, imali svoju znanstvenu vrijednost bit će potrebno i obrazovati povjesničare da iz njih znaju izvući što je više moguće jer, kao što je već rečeno, oni sada neće moći samo koristiti i analizirati izvore koji samo «sjedne» na stolu, ispred njih, već će morati razgovarati sa živim ljudima koji imaju svoje karakteristike ličnosti, osobine, potrebe, osjećaje. Napraviti dobar intervju je vrlo zahtjevan proces, a svaki je intervju jedinstven kao partija šaha.

3. KONTEKST – HRVATSKO PROLJEĆE

«Hrvatsko proljeće» je skup procesa i događanja koji su se odvijali u drugoj polovici 60-tih godina 20. stoljeća, koji su dovedeni do svog kraja u kasnu jesen '71., a svoje «repove» vukli i u 1972. godinu, ali i mnogo kasnije.

Završetak «Hrvatskog proljeća» je relativno lako odrediti, kako vremenski tako i prostorno. Naime, u Karađorđevu na 21. sjednici Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije (SKJ), koja je zapravo bila redovna i predviđena za raspravu o platformi za nadolazeću II. Konferenciju SKJ (mini kongres partije), Tito je odlučio, u povodu studentskog štrajka u Zagrebu, da se raspravlja o stanju u Hrvatskoj.³ Tako se u zoru 1. prosinca 1971. dogodio rasplet hrvatske političke krize. Tito je inzistirao na radikalnoj promjeni kursa, prema obnovi režima «čvrste ruke».⁴ Nakon te sjednice uslijedila je 23. sjednica Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske (CK SKH) na kojoj je ostavku podnijelo hrvatsko reformsko vodstvo na čelu sa Savkom Dabčević-Kučar, Mikom Tripalom i Perom Pirkerom, dok su rigidni članovi KPH predvođeni Vladimirom Bakarićem ostali na svojim položajima. Uslijedila su uhićenja studentskih vođa u prosincu 1971. godine i intelektualaca u siječnju iduće godine, kao i smjenjivanja svih koji su se isticali u pokretu. S rukovodećih mjesta maknuti su brojni državni i partijski funkcionari, gospodarstvenici, kulturni i javni radnici, znanstvenici, novinari.⁵ Podaci o kojima govore u svojim memoarima Miko Tripalo i Savka Dabčević-Kučar kreću se od oko 50000-70000 isključenih članova partije, oko 5000 smijenjenih privrednih i političkih funkcionara, a osuđeno je oko 2000 osoba. Vodeći ljudi «Hrvatskog proljeća» Tripalo, Dabčević-Kučar, Pirker, Dragutin Haramija i njihovi bliži suradnici – uklonjeni su sa svih funkcija, prisilno umirovljeni i onemogućeni u svakom javnom djelovanju, a obračun je dovršen u svibnju 1972. godine kad su isključeni iz Saveza komunista.⁶

Početak tog pokreta je nešto teže odrediti jer se autori u tome ne slažu. Poneki smatraju početkom «Hrvatskog proljeća» objavljivanje «Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog

³ Dušan Bilandžić: Hrvatska moderna povijest, Golden marketing, Zagreb, 1999., str. 648.

⁴ Isto, str.651.

⁵ Isto, str.655.

⁶ Ivo Goldstein: Hrvatska 1918.-2008., Europapress hoding d.o.o., Zagreb, 2008., str.550.

književnog jezika» 1967. godine ili, pak, usvajanje amandmana (I.-IV.) na Ustav 18. travnja iste godine i 26. prosinca 1968. (VII.-XIX.) kad je započelo ustavno mijenjanje federacije. Drugi su kao kriterij početka «Hrvatskog proljeća» uzeli smjenu partijskog vodstva u Hrvatskoj tijekom 1967. i 1968. ili, pak, savjetovanje hrvatskog partijskog vodstva u svibnju 1968., kada je «jasno i glasno» osuđena ekonomska politika federacije. Početak bi mogao biti i razvoj ogranaka Matice hrvatske u 1969. godini, a možda i obuhvatnija politizacija stanovništva Hrvatske nakon 10. sjednice CK SKH početkom 1970. godine ili tijekom javne rasprave o amandmanima na Ustav SFRJ.⁷ Možda je potrebno napraviti korak unatrag i tražiti izvorište u padu Aleksandra Rankovića 1966. godine, što predstavlja pobjedu nad vrhom «dogmatsko-birokratskih snaga», a nakon čega se razvila javna rasprava o amandmanima na Ustav, jer se držalo da su decentralizacija i federalizacija nužne.⁸

Tri su osnovna stupa na kojima počiva pokret koji danas nazivamo «Hrvatsko proljeće». Jedan od njih je Matica hrvatska koja je dala inicijativu, kao prilog raspravi o ustavnim amandmanima, za objavljivanje «Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika» u književnom tjedniku Telegram s potpisom 18 znanstvenih i kulturnih ustanova u Hrvatskoj. Od 70 članova SK koji su potpisali deklaraciju 34 je kažnjeno na razne načine, a deseterica su isključeni iz članstva SK, ali ipak su ti pritisci bili relativno blagi i kratkoročni. Matica nastavlja sa izdavačkom djelatnošću, a do 1969. gotovo svi se vraćaju u politički život. Zanimljivo je i to da, iako je kampanja protiv deklaracije kao nacionalističkog pamfleta u Hrvatskoj još trajala, već krajem 1967. godine su usvojeni neki njeni zahtjevi, pa se od siječnja 1968. godine sve savezne uredbe objavljuju na jezicima svih naroda.⁹ No, «Deklaracija...» je bila samo uvod.

Drugi stup «Hrvatskog proljeća» bio je ekonomski pokret, odnosno zagovaranje tržišnog gospodarstva unutar kojih su se posebno izdvajali zahtjevi za «istinskim samoupravljanjem», odnosno za samostalnošću proizvođača od države i njihovim neotuđivim pravom da raspolazu zarađenim devizama. U domeni gospodarskih odnosa osobito su isticani zahtjevi za «čistim računima» na razini federacije, odnosno za što većom ekonomskom samostalnošću republika i realnim deviznim tečajem. Time se željelo zaštititi hrvatsko gospodarstvo koje je bilo (osim

⁷ Darko Dukovski: Istra i Rijeka u Hrvatskome proljeću, Alineja, Zagreb, 2007., str.28.

⁸ Ivo Goldstein: Hrvatska 1918.-2008., Europapress hoding d.o.o., Zagreb, 2008., str.532.

⁹ Isto, str.533.

Slovenije) razvijenije od gospodarstava ostalih republika.¹⁰ Osim istaknutih ekonomista Marka Veselice i Šime Đodana treba napomenuti kako je Savka Dabčević-Kučar također bila ekonomistica i prije političkog angažmana u samom vrhu Partije profesorica na zagrebačkom Ekonomskom fakultetu, pa je stoga bila vrlo dobro upoznata sa problematikom.

U kontekstu «cestne afere» u ljeto 1969. godine kada je Slovenija izgubila priliku da sagradi autoput Vrhnika – Razdrto na uštrb ceste Beograd – Novi Sad i nakon serije tekstova Miloša Žanka u beogradskoj Borbi kojim je napadao hrvatsko komunističko vodstvo u Zagrebu je od 15. do 17. siječnja 1970. godine održana znamenita 10. sjednica CK SKH. Ta sjednica izazvala je golem medijski interes. Novinari iz cijele Jugoslavije došli su u novoizgrađeno prisavsko sjedište hrvatskih komunista, popularno nazvanu «Kockicu». Radio i televizija izravno su prenosili sjednicu što je za tadašnje standarde javnosti u radu partijskih tijela nešto sasvim novo. Hrvatsko rukovodstvo, sve popularnije u narodu, pokazalo je da će i zbog svoje popularnosti i zbog činjenice da je riječ o mlađim ljudima koji se dobro snalaze u javnim istupima, medije koristiti u promicanju svojih političkih ciljeva kao ni jedno komunističko rukovodstvo do tad. Istodobno, to otvaranje politike prema medijima stvorilo je sasvim novi element u onodobnom hrvatskom društvu – počela se konstituirati javnost u modernom smislu te riječi. Nasuprot političke vlasti više nije stajala samo masa, nego je ta masa polako postajala kritička javnost, iako u socijalizmu to nije uspjela i postati.¹¹

Deseta sjednica završena je jednoglasnom osudom Miloša Žanka i unitarističko – centralističkih snaga. Savez komunista Hrvatske ocijenio je da su unitarizam kao ideologija i birokratski centralizam kao sustav glavna opasnost za razvoj samoupravnog socijalizma i stabilnost Jugoslavije, a što se tiče hrvatskog nacionalizma, u zaključcima 10. sjednice se kaže «...da je protiv svih manifestacija nacionalizma i dalje potrebna stalna i snažna idejno politička akcija Saveza komunista.»¹² Glavne ocjene te sjednice primljene su s nepovjerenjem većeg dijela jugoslavenske javnosti, a dobile su i oštru kritiku i pobudile neprijateljski stav unitarista u Hrvatskoj i Jugoslaviji.¹³ Deseta sjednica CK SKH doista je obilježila politički život Hrvatske sve do sloma u Karađorđevu i bila je vrhunac sukoba s unitarnom koncepcijom, ali jedinstvo koje je iskazano unutar Centralnog komiteta na toj sjednici

¹⁰ Darko Dukovski: Istra i Rijeka u Hrvatskome proljeću, Alineja, Zagreb, 2007., str.32.

¹¹ Tihomir Ponoš: Na rubu revolucije – studenti '71., Profil, Zagreb, 2007., str.57.

¹² Dušan Bilandžić: Hrvatska moderna povijest, Golden marketing, Zagreb, 1999. str.567.

¹³ Isto, str.568.

pretvorit će se s vremenom u sukob dviju struja koji će kulminirati u ljeto i jesen 1971. godine.

Treći i najradikalniji stup hrvatskog nacionalnog pokreta svakako je studentski pokret koji svoj zamah dobiva potkraj 1970. kad je za studenta prorektora izabran Ivan Zvonimir Čičak, pa kasnije, u travnju 1971. godine kada je u Savezu studenata Zagreba izabrano novo, nacionalno opredijeljeno vodstvo na čelu sa Draženom Budišom. U isto vrijeme počinje izlaziti časopis Matice hrvatske «Hrvatski tjednik» koji postaje javna tribina intelektualne i nekomunističke struje «Hrvatskog proljeća».¹⁴ Matica je bila vrlo aktivna u svojim ograncima, a retorika na skupovima se radikalizira. Prednjačili su Marko Veselica i Šime Đodan. Zagrebački Gradski komitet SKH na sjednici održanoj 23. srpnja 1971. isključio je iz članstva Šimu Đodana i Marka Veselicu zbog nacionalizma i frakcionaštva. Negdje u to vrijeme počinju i zahtjevi od Tita da se u Hrvatskoj uhapsu istaknuti nosioci nacionalnog pokreta (Veselica, Đodan, Gotovac), ali Savka Dabčević-Kučar će do kraja odbijati te zahtjeve. Isključenje Veselice i Đodana iz partije bilo je servirano Beogradu kao uspjeh u razgraničavanju od ekstremnih nacionalista, no od srpnja te godine u ofenzivi u Hrvatskoj su protuproljećarske snage, a tako će ostati sve do kraja uz jedan mali uzmak kod Titovog posjeta Hrvatskoj u rujnu '71. i zdravice u zagrebačkom hotelu Esplanade.

Poznat je i istup dr. Hrvoja Šošića koji na zboru studenata 29. listopada 1971. godine predlaže da Socijalistička Republika Hrvatska zatraži prijem u članstvo Ujedinjenih naroda, da se formira republička Narodna banka, imenuje guverner i da on odmah krene u Washington po kredite.¹⁵ Budiša je podržao taj Šošićev istup, a Čičak napada Sabor govoreći da «on nije sposoban donijeti nikakav zakon, a kamoli Ustav».¹⁶

Zahvaćeni euforijom, nacionalnim zanosom, osjećajem moći, studentski lideri su očekivali skori raspad Jugoslavije, ne shvaćajući da su okolnosti takve da do toga u tom trenutku ne može doći.¹⁷ Vanjskopolitička situacija, a i sukobi unutar hrvatskog vodstva, utjecaj vojske pogotovo stavljali su takvu mogućnost izvan dnevnog reda. Studenti se unatoč tome odlučuju na štrajk u zimskom semestru akademske godine 1971./72. Za štrajk su izabrali parolu «Hrvatskoj njezine devize», kao one koja ujedinjuje i mobilizira cijeli narod. Računalo se na

¹⁴ Ivo Goldstein: Hrvatska 1918.-2008., Europapress hoding d.o.o., Zagreb, 2008., str.544.

¹⁵ Dušan Bilandžić: Hrvatska moderna povijest, Golden marketing, Zagreb, 1999. str.625.

¹⁶ Isto, str.625.

¹⁷ Isto, str.625.

podršku poduzeća, hrvatske vlade, radnika. Štrajk započinje 22. studenog 1971. godine. Tim potezom hrvatsko rukovodstvo stavljeno je u bezizlazan položaj. Ako krenu protiv studenata gube podršku naroda, a ukoliko se pridruže zahtjevu studenata riskiraju udar s vrha vlasti. Pirker, Tripalo i Savka Dabčević-Kučar apeliraju da studenti prekinu štrajk sami i ukazuju na opasnost takvog djelovanja, a Savka Dabčević-Kučar se poslužila i televizijom gdje je rekla: «Bez obzira na motive...akcija može poslužiti...kao argument o tobožnjoj slabosti...rukovodstva...povod za napad na ovaj kurs, na ovu politiku i ovo rukovodstvo.»¹⁸

Vladimir Bakarić, vođa protuproljećara koristi situaciju i mirno promatra kako se «liderska grupa» kompromitira.¹⁹ Od tuda do Karađorđeva bio je vrlo kratak put. Nakon pada Savke i Tripala studenti pokušavaju sa demonstracijama, ali nailaze na spremne milicionere. Priča o Hrvatskom proljeću je time završila.

Ovaj dio ovog rada ne bi bio potpun da se ne spomenu i oni koji su dokazivali kako je ekonomsko iskorištavanje Hrvatske bio zapravo samo mit (Stipe Šuvar), pa i mišljenja stranih diplomata: generalni konzul Velike Britanije u Zagrebu tvrdi kako su teze o tome kako savezna administracija izrabljuje Hrvatsku neuvjerljive te da su potkrijepljene «uglavnom selektivnom statistikom, a mnogo više emotivnom galamom». Mislím da će slične polemike trajati dok god postoji država u kojoj postoje bar dva sela od kojeg je jedno bogatije, pa daje više u zajednički proračun. Vjerojatno je nemoguće pronaći instrumente kojima bi se bilo koja od tih dviju strana sigurno mogla dokazati kao istinitom.

Bez obzira na motive i njihovu opravdanost, ili dokazivost ili nedokazivost opravdanosti tih motiva «Hrvatsko proljeće» je nesumnjivo jedno od najznačajnijih razdoblja u suvremenoj hrvatskoj političkoj, ali i društvenoj povijesti 20. stoljeća. Ostavilo je dubok trag u društvu, politici, kulturi, gospodarstvu, i u svijesti i kolektivnom sjećanju hrvatskih ljudi. Ono je bilo zahtjev za nacionalnom, građanskom, političkom i sveopćom slobodom; politički, kulturni i duhovni iskorak hrvatskog naroda – ponovni pronalazak vlastitog kulturnog i političkog identiteta.²⁰

¹⁸ Isto, str.626.

¹⁹ Isto. Str.626.

²⁰ Darko Dukovski: Istra i Rijeka u Hrvatskome proljeću, Alineja, Zagreb, 2007., str

4. KOPRIVNICA DO 1971.

Smještena u sjevernoj Hrvatskoj, nedaleko mađarske granice Koprivnica se u izvorima prvi put pojavljuje početkom 13. stoljeća, ali se postojanje koprivničkog naselja zasigurno može datirati i u ranije razdoblje.²¹ Već sredinom 14. stoljeća Koprivnica je među najznačajnijim srednjovjekovnim naseljima sjeverne Hrvatske, a to se reflektiralo i u povelji slobodnog kraljevskog grada koja je predstavljala osnovni dokument visokog statusa u srednjovjekovnoj hijerarhiji naših naselja. Povelju kojom se Koprivnica proglašava slobodnim Kraljevskim gradom izdao je hrvatsko-ugarski kralj Ludovik I. 4. studenoga 1356. godine.²²

Nakon srednjeg vijeka Koprivnica ulazi u nesiguran život na granici s Osmanskim carstvom gdje sredinom 16. stoljeća postaje sjedište kapetanije Vojne krajine koja je nešto kasnije potpala pod Varaždinski generalat.²³ U uvjetima stalne turske opasnosti Podravina i Koprivnica s njom nazaduje i gospodarski i demografski, ali osnažuje vojno o čemu svjedoče mnoge utvrde (Koprivnica, Đurđevac, Legrad, Novi Zrin).²⁴

Nakon jenjavanja turske opasnosti Koprivnica se opet počela demografski i gospodarski obnavljati, a 1765. godine izuzeta je iz jurisdikcije Vojne krajine marijaterezijanskom reorganizacijom, kada sjedište generalata seli u Bjelovar.²⁵ Tada cijela vojna svita na čelu s generalom Vjenceslavom Kleffeldom²⁶ odlazi iz Koprivnice i ona je pošteđena problema koji su i dalje mučili velik dio sjeverozapadne Hrvatske. Unatoč definitivnog protjerivanja Turaka na istok teritorijalno-upravni odnosi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nisu se promijenili sve do 19. stoljeća jer granice Vojne krajine nisu mnogo pomicanе. Naime, nestankom Osmanlijske opasnosti nije nestao i interes habsburških vlasti kojima je Krajina služila kao izvor prihoda, kao vojna vježbaonica i kao stalan i relativno jeftin izvor svježih vojnih postrojbi koje su za habsburški dvor krvarile širom Europe.²⁷

²¹ Dragutin Feletar: *Podravina: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, Biblioteka «Podravskog zbornika», Koprivnica, 1988., str.54.

²² Isto, str.62.

²³ Isto, str.79.

²⁴ Isto, str.82.

²⁵ isto, str.82.

²⁶ Isto, str.116.

²⁷ Isto, str.115.

Za podravski kraj razdoblje pada Osmanlijske moći važan je i prijeloman period. Polako se vraćaju sigurnost i mir, ponovno se naseljavaju opustošeni krajevi, a više brige se pridaje razvoju obrta, trgovine, poljodjelstva, graditeljstva i kulture.²⁸ Razdoblje habsburške vlasti od početka 18. stoljeća, pa do kraja Prvoga svjetskog rata 1918. godine, dakle kroz više od dva stoljeća, ima određene zajedničke karakteristike: to je vrijeme zrelog feudalizma i prijelaza u građanski kapitalizam, kao i vrijeme sporog, ali sigurnog prodiranja posljedica industrijske revolucije.²⁹

U ta dva stoljeća prometne prilike su se izrazito promijenile jer je na početku tog razdoblja povezanost Podravine s drugim krajevima bila na razini kasnoga srednjeg vijeka, bez tvrdih, makadamskih cesta; još uvijek se koristi karavanski prijevoz robe (konjima i mulama); a putnici putuju ponajviše poštanskim diližansama bez stalnog voznog reda i sigurne tarife. Uvelike se koriste veće rijeke kao prometne arterije. Izgradnja makadamskih, tvrdih cesta počinje od druge polovice 18. stoljeća, pa se Koprivnica do sredine 19. stoljeća povezuje sa Mariborom i Osijekom, Bjelovarom, Legradom, Ivanić-gradom. Mnoge od tih cesti prate trase starih poljskih putova, pa stoga vijugaju ravnicom zavisno od posjedovnih međa što je ostalo karakteristično za podravske ceste sve do danas.³⁰ Ovdje spominjem promet jer smatram kako je jedno drugo prometno sredstvo transformiralo Koprivnicu i Podravinu kao što je to uradilo i u drugim krajevima diljem Europe. Naravno, radi se o željeznici.

Formiranje željezničke mreže bilo je, bez sumnje, posebno važan faktor gospodarstvene i društveno – socijalne transformacije u geografskom prostoru podravsko – bilogorske regije. Željeznica je bila jedan od snažnih faktora inovacija, omogućila je brži privredni razvoj naselja i ubrzala je procese deagrarizacije i industrijalizacije. Bila je katalizator okupljanja, odnosno koncentracije stanovništva u naselja koja su imala željezničke stanice.³¹

Željeznička pruga Zakany – Zagreb puštena je u promet 4. siječnja 1870. godine. Njezina izgradnja bila je ubrzana željom Mađara da, nakon Austro-Ugarske nagodbe 1867. godine što prije izgrade vlastitu vezu sa Jadranom. Željeznički kolodvor u Koprivnici predan je u korištenje tri godine kasnije, nakon završetka izgradnje cjelokupne željezničke veze između Budimpešte i Rijeke. Taj kolodvor služio je svrsi sve do 1912. godine kad je izgrađen

²⁸ Dragutin Feletar: Podravina: Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Podravka, Koprivnica, 1973., str.74.

²⁹ Dragutin Feletar: *Podravina: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, Biblioteka «Podravskog zbornika», Koprivnica, 1988.god. str.115.

³⁰ Isto, str.191.

³¹ Isto, str.192.

današnji.³² Te iste 1912. godine Koprivnica postaje željezničko čvorište jer do nje stiže pruga koja je spaja s Osijekom, a današnji oblik željeznička mreža dobiva pred drugi svjetski rat, godine 1937. kada je završena pruga Koprivnica – Varaždin. Sve do kraja Prvog svjetskog rata, a posebno nakon pojave željeznice osjetan je industrijski napredak u Koprivnici, ali ona svoju prvu pravu industriju dobiva tek početkom 20. stoljeća. Prije toga i svilarstvo i mlinarstvo, kao i druge privredivačke grane bile su tek na razini manufaktura, dok se prva velika tvornica otvara 1907. godine. Bila je to tvornica Akcionarskog društva «Danica» za kemijsku industriju – uskoro najvećeg proizvođača kemijskih sredstava na području Jugoslavije. Pred Prvi svjetski rat u «Danici» je radilo više od 500 radnika, a dividende dioničara stalno rastu. Neposredno poslije rata u «Danici» se proizvodio širok asortiman proizvoda: kisik, umjetno gnojivo, sumporna kiselina, akumulatorska kiselina, ugljična kiselina, glauberova sol, kristalna soda, boje, galica, petrolej, strojno i cilindrično ulje, auto – ulje, tovotna mast, kolomaz i svijeće.³³

Razdoblje međuraća se s ekonomsko – sociološkog stanovišta može ocijeniti kao vrijeme stagnacije. U novostvorenoj državi, koprivnička Podravina ostala je nakon 1918. godine na margini ekonomsko – društvenih zbivanja, a povlačenjem državne granice na Dravi nekad značajan i atraktivan geografsko – prometni položaj postaje periferija.³⁴ Bez snažnijeg priljeva kapitala i inovacija ekonomska struktura Podravine se slabo transformira. Stoga ne čude Krležine riječi kako je Podravina Brabant dalekog 16. stoljeća, ili tvrdnje predratnog gradonačelnika Koprivnice Ivica Hiršla koji govori o «sistematskom zaostajanju Koprivnice», a treba napomenuti i da je 1940. godine u Koprivnici osnovan Odbor za suzbijanje skupoće.³⁵ Godine 1937. rasformirana je i rasprodana «Danica», a Koprivnica gubi i najznačajniju prehrambenu industriju «Industriju ulja hrvatskih zemaljskih plodina d.d.».³⁶

Tako je Podravina i Koprivnica dočekala Drugi svjetski rat s ograničenim manufakturno – industrijskim kapacitetima i razmjerno malobrojnom industrijskom radničkom klasom, pa je nakon 1945. godine trebalo započeti gotovo ispočetka.³⁷

³² Isto, str.194.

³³ Dragutin Feletar: Podravina: Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Podravka, Koprivnica, 1973.god. str.153.

³⁴ Dragutin Feletar: *Podravina*: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti, Biblioteka «Podravskog zbornika», Koprivnica, 1988.god. str.272.

³⁵ Isto, str.273.

³⁶ Isto, str.289.

³⁷ Isto, str.290.

Nakon burnih godina rata u kojima je i Koprivnica vidjela svoj dio borbi, užase sabirnog logora «Danica», ustaškog terora, a nakratko je bila i dio slobodnog teritorija pod kontrolom NOVJ, upravo na ruševinama bivše koprivničke uljare razvit će se pogonski kotač poslijeratnog razvoja grada i okolice iz pretežno agrarnog područja u industrijsko središte. Naravno, radi se o prehrambenoj industriji «Podravka» koja je pod vodstvom Pavla Gažija, Vladimira Trojaka i ostalih naročito u 60-tim godinama doživjela neočekivani razvoj. Osim «Podravke» u gradu se razvija i drvena industrija «Bilo-Kalnik», «Galatplet», «Koprivnička tiskara», «Elektra», itd.³⁸

Stanovništvo grada se od kraja Drugog svjetskog rata do 1971. godine udvostručuje i doseže brojku od 16483 stanovnika, prema popisu iz 1971., od kojih gotovo svaki deseti radi u «Podravci».

Kao ilustraciju stupnja društvenog razvoja Podravine 1971. godine navest ću nekoliko statističkih podataka koji govore sami za sebe. Općina Koprivnica imala je 5378 televizijskih prijemnika, što je otprilike 12 stanovnika po jednom prijemniku, a to je dosta lošije od hrvatskog prosjeka koji je tada iznosio 8 stanovnika po prijemniku. Bolja situacija je u broju radijskih prijemnika gdje dolazi samo 4 stanovnika na jedan prijemnik dok je u Hrvatskoj prosjek za 50% slabiji. Koprivnica je bolja od ostatka Hrvatske i po broju osoba na jedno sjedalo u kinematografu (27 naprama 32). Treba napomenuti da su ti pokazatelji za cijelu općinu, a stanje u samom gradu je svakako osjetno bolje.³⁹

Dakle, na kraju ovog odlomka može se reći da Koprivnica dočekuje 1971. godinu kao gradić od gotovo 17000 stanovnika, sa gotovo dvije tisuće dnevnik migranata koji su većinom zaposleni u jednoj od najuspješnijih prehrambenih industrija u Jugoslaviji koja u općinskom dohotku sudjeluje sa više od 60%., i koja je zabilježila fantastičan rast od gotovo 50% godišnje u razdoblju od 1957. – 1971. godine. U Koprivnici djeluje i solidno razvijena drvena industrija, tvornica obuće, grafička industrija, a ona je i vrlo važno prometno središte, kako željezničko tako i cestovno. Upravo u to vrijeme postaje i centar lokalne bankarske industrije, a u uvjetima suvremenog privređivanja i prometa, trgovačka i ugostiteljsko – turistička funkcija dobivaju na svom značenju pa je u gradu sagrađena i robna kuća «Izvor», kao i hotel

³⁸ Dragutin Feletar: Podravina: Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Podravka, Koprivnica, 1973.god. str.301.

³⁹ Isto, str.406.

«Podravina».⁴⁰ Zdravstvo, školstvo, uprava i kultura sukladno tome također doživljavaju nagli rast.⁴¹

⁴⁰ Isto, str.386.

⁴¹ Isto, str.385.

5. KOPRIVNICA U I/ILI IZVAN «HRVATSKOG PROLJEĆA»

Iz današnje perspektive i nakon mnogo pročitanih stranica koprivničkog tiska iz razdoblja od 1966. do 1972. godine, kao i razgovora sa živim svjedocima događaja iz '71. postavlja mi se direktno i ne odveć ugodno pitanje: je li Koprivnica bila dio «Hrvatskog proljeća» ili samo njegov pasivni promatrač? Same riječi g. Tome Brinca, kojeg sam intervjuirao jer je bio predsjednik Saveza omladine u Koprivnici u tome razdoblju, na početku našeg razgovora zvučale su pomalo obeshrabrujuće: *«Pa zašto ste uzeli tu temu za diplomski? Koprivnica baš i nije previše atraktivna.»* Na prvi pogled tako se možda i može činiti. Krenimo u analizu.

Rekli smo da je hrvatski nacionalni pokret baziran na tri glavna stupa, pa onda bi možda najbolji način analize bilo da pogledamo kako ta tri stupa stoje u podravskom gradiću.

Ogranak Matice hrvatske u Koprivnici osnovan je 20. studenoga 1966. godine.⁴² Već od početka vodstvo ogranka imalo je čvrstu kontrolu nad izdavačkom djelatnošću i nije dozvoljavalo «skretanje s kursa». U vrijeme samog vrhunca «Hrvatskog proljeća», dakle tokom 1971. godine predsjednik ogranka bio je Aleksandar Vrančić, direktor I. osnovne škole i ujedno predsjednik Općinske konferencije SSRN. Sama djelatnost ogranka bila je pomalo usporena i ona nailazi na kritike u listu «Feferon» u članku «dear bovlješ» koji je dio polemike između uredništva «Feferona» i jednog od članova ogranka. Ovdje je oštro osuđena neaktivnost koprivničkog ogranka Matice: *«...Nego, daj Ti jednom kad budeš dobro raspoložen, sjedni malo, pa razmisli kakvi su to tipovi oko tebe u pododboru? Koliko je u stanju da pridonese materijalnoj aktivnosti pododbora MH (već se godinama nalaze u svim mogućim kulturnim forumima, a ništa nisu stvorili, inicirali, ni održali neke značajne kulturne akcije), pa nakon toga napiši još jedno pismo i točno navedi što je to do danas pododbor MH učinio, a da se može smatrati samostalna akcija pododbora (nikako ne računaj ono što je Podravka izdala M. P. Miškinu ili što je Milan Krmpotić izdao svoju zbirku). To bi zapravo bila tema za razgovor: što ste učinili? ...»*⁴³

Taj članak će kasnije biti predmetom osude jer je njime, prema mišljenju nekih ljudi u Općinskom komitetu SK Koprivnice, traženo da i koprivnički ogranak Matice stane na liniju

⁴² Osnovan Pododbor Matice Hrvatske / V.Š. // Glas Podravine 45.-46., subota 26.11.1966., str.1.

⁴³ «dear bovlješ» // «Feferon» 23., 13.10.1971., str.2.

nacionalističkih snaga. Drugi detalj koji podržava tezu o slaboj i zauzdanjoj aktivnosti ogranka u Koprivnici je članak u tvorničkom tjedniku «Podravka» s kraja studenog 1971. godine gdje Pajo Kanižaj odgovara na članak koji je u «Glasu Podravine» napisao Dragan Desnica. Radilo se o izvješću sa sjednice OK SK na kojoj dr. Krešimir Švarc, tada zastupnik u Saveznoj skupštini, odbija napade lista «Feferon» koji se odnose na optužbu da je koprivnički ogranak Matice odbio tiskati zbirku pjesama Paje Kanižaja «Kralju Tomislavu». Švarc kaže: «*Da je Pajo Kanižaj ponudio tu knjigu na tiskanje, uvjeren sam da ga ne bismo odbili*».⁴⁴ Suprotno tome Pajo Kanižaj odgovara u «Podravci» da je osim rukopisa predao i pismo Vlatka Pavletića, tada glavnog urednika izdanja Matice u kojem se on vrlo pohvalno izražava o spomenutoj zbirci. Kanižaj kaže i ovo: «*...Međutim, bio sam obaviješten da tiskanje zbirke ne dolazi u obzir ukoliko ne izbacim neke pjesme među kojima je bila i pjesma po kojoj je zbirka dobila naslov...*»⁴⁵ Kanižaj je nudio izdavanje zbirke bez financijske naknade, odnosno odrekao se honorara u korist ogranka, ali ni to nije pomoglo. Zbirka je kasnije izašla u izdanju KPD «Zrinski» iz Čakovca.

Simptomatična je za rad koprivničkog ogranka Matice hrvatske i izjava Krešimira Švarca na istoj sjednici OK SK 29. listopada 1971.: «*...Ogranak Matice hrvatske u našem gradu nije bio uvučen u nikakve «političke igre» kao što je to bio slučaj u drugim mjestima u Hrvatskoj...*»⁴⁶

Matica je tako spokojno plovila tim mjesecima, čvrsto pod kontrolom ljudi koji su bili i u vrhu koprivničke partijske organizacije i na taj način zapravo ni u jednom trenutku nije predstavljala oporbu Savezu komunista kao što je to bio slučaj u Zagrebu i u nekim drugim gradovima širom Hrvatske. Kad su se stvari zakuhale krajem 1971. i početkom 1972. godine komunisti su napustili koprivnički ogranak Matice i on je time prestao sa radom.

Što se pak koprivničkih studenata tiče tu je situacija vrlo slična. Ni jedan od mojih sugovornika, a razgovarao sam sa Ivom Ččinom-Mašanskerom koji je u to vrijeme bio glavni i odgovorni urednik «Feferona», zatim sa Tomom Brincom koji je, osim što je bio predsjednik Općinske konferencije Saveza omladine Koprivnice bio i predsjednik općinske studentske organizacije, kao i Marijanom Špoljarom kratko, telefonski, koji je u to vrijeme student na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, ne može reći da zna da je bilo koji student iz Koprivnice

⁴⁴ Pozitivne ocjene poslovanja / Dragan Desnica // Glas Podravine 43., petak 5.11.1971. str.4.

⁴⁵ Suradnja je ipak odbijena / Pajo Kanižaj // Podravka, 26.11.1971.

⁴⁶ Pozitivne ocjene poslovanja / Dragan Desnica // Glas Podravine 43., petak 5.11.1971. str.4.

aktivno sudjelovao u studentskom pokretu, štrajku ili demonstracijama. Špoljar «odgovorno tvrdi» da u Koprivnici nije bilo ni uhićenja, ni progona studenata. Osim toga ni u jednoj od knjiga o «Hrvatskom proljeću», ili poglavljima koja se bave hrvatskim nacionalnim pokretom (Bilandžić, Goldstein, memoari Savke Dabčević-Kučar, Mike Tripala, a pogotovo knjiga Tihomira Ponoša kojoj je tema upravo studentski pokret) nisam pronašao ni jedan podatak u kojem bi se spominjao netko iz Koprivnice u studentskoj populaciji koja je u žiži zbivanja.

Ako bacimo pogled u smjeru političara koji u tom trenutku vode Koprivnicu dva su imena koja se izdvajaju. Prvo ime je svakako ing. Pavle Gaži, osoba koja je možda i najzaslužnija za gotovo nestvaran uspon radne organizacije «Podravka» u 60-tim godinama, ali i kasnije tokom 70-tih. Drugo ime koje je u to vrijeme važno u Koprivnici je Stjepan Kapusta koji je tada predsjednik općine Koprivnica. Gaži je bio generalni direktor «Podravke», član Predsjedništva SKJ i član CK SKH. Vrsni ekonomski stručnjak, što potvrđuje i njegovo postavljanje na mjesto predsjednika za agrarna pitanja pri Predsjedništvu SKJ,⁴⁷ ali još više rezultati postignuti s «Podravkom», koji se unatoč proteklom vremenu i danas u koprivničkoj kolektivnoj memoriji smatra najkvalitetnijim generalnim direktorom kojeg je «Podravka» imala. Njegovi istupi koje prenosi koprivnički tisak nikad nisu «talasali» i uvijek su bili usredotočeni na privredu. Zanimljiv je njegov govor prilikom posjete Josipa Broza Tita u rujnu 1971. godine kada ističe probleme odnosa države prema selu: «...*Druže predsjedniče, unatoč postignutom očitom napretku i pozitivnim rezultatima, ovdje imamo kao i u drugim poljoprivrednim područjima naše zemlje, mnogo zamjerki na odnos države i društva prema položaju radnih ljudi u društvenoj i privatnoj poljoprivredi...*»⁴⁸ U nastavku istog izlaganja dodaje: «...*Naša najveća kritika i zamjeranje saveznom, a sada sve više i republičkim državnim organima, upravo proizlaze iz činjenice da neke systemske mjere tekuće ekonomske politike, ne idu u pravcu osposobljavanja i omogućavanja radničkoj klasi da proširenu reprodukciju i razvoj uzme potpuno u svoje ruke...*»⁴⁹ i na kraju poentira: «...*Kao aktivni izvoznici u regiji postavljamo pitanje gdje se troše naše devize i kome donose korist? Vi ste vidjeli našu tvornicu juha...i u kojoj sami pripremamo široki asortiman juha svjetske kvalitete. Bez obzira na to nadležni savezni organi dozvolili su da se potroši milijun dolara za uvoz i konfekcioniranje juha. Uvoznik je pri tome debelo zaradio.*»⁵⁰ Te riječi su «najžešća»

⁴⁷ Ing. Pavle Gaži predsjednik komisije Predsjedništva SKJ / Glas Podravine 50., petak 11.12.197. str.1.

⁴⁸ Izlaganje inž. Pavla Gažija na političkom aktivu bilogorsko – podravske regije/ Podravka, 17.09.1971. str.3.

⁴⁹ Isto, str.4.

⁵⁰ Isto, str.5.

Gažijeva kritika toga vremena, izrečena pred Titom i cijelim hrvatskim vodstvom (Pirker, Dabčević-Kučar, Haramija...) koje je toga popodneva bilo u Koprivnici.

Moj sugovornik Tomo Brinc prisjetio se i izlaganja Stjepana Kapuste, predsjednika Općine Koprivnica koji je nakon službene zdravice prije ručka u hotelu «Podravina» razgovarao sa Titom i govorio prilično otvoreno o odnosu države prema koprivničkom kraju koji se zapostavljao zbog toga što je pogranično područje. Zanimljivo je da je Tito nešto kasnije uzvratilo kako je zaista manje brige vođeno o razvoj ovoga kraja upravo zbog ratne opasnosti (1968. i okupacija Čehoslovačke bile su vrlo svježja uspomena), ali da bi se to u budućnosti trebalo promijeniti. Unatoč tome Brinc bez mnogo dvojbe u intervjuu kaže: «...oni su bili čvrsto na Titovoj liniji...nisu bili na strani proljećara.» U tom kontekstu Brinc dodaje: «Gaži je bio sjajan ekonomist, ali je bio loš političar.» S tom ocjenom se teško složiti jer ako je politika umjetnost mogućeg čini se kako su Gaži i Kapusta na vrijeme i pravilno uočili kako će se situacija odvijati i na taj način su zadržali i učvrstili svoje pozicije, a čini se kako su, a pogotovo Gaži, bili zaslužni i za to da je u Koprivnici «postproljećarska» represija bila znatno blaža nego u drugim krajevima Hrvatske. O toj temi nešto kasnije.

Nakon Karadorđeva i Gaži i Kapusta čvrsto su se svrstali uz «pravovjerni» dio partije. Na poznatoj 23. sjednici CK SKH održanoj u Zagrebu 12. prosinca 1971. godine Pavle Gaži između ostalog kaže: «...Ne znam drugovi što bi se dogodilo da drug Tito nije javno istupio i da se nije ogradio od jednog dijela našeg rukovodstva....Danas možemo reći da se sa onim ogromnim oduševljenjem kako je narod Podravine, Kalnika dočekaio druga Tita, manipuliralo, da se zloupotrebljavalo, da se pod oduševljenjem željelo ojačati pozicije raznih tzv. narodnih pokreta, a da se nas prikaže kao dio tog pokreta. Unatoč toga mi smo uspjeli drugu Titu da kažemo kako gledamo na političku situaciju ne samo svoje sredine, nego i u Hrvatskoj, mi smo bili dosta kritični...»⁵¹

Kapusta pak, na sastanku društveno – političkih organizacija održanom 3. prosinca 1971. prema izvještaju Glasa Podravine kaže: «...u politici komune pozitivno je bilo i što rukovodstvo nije dozvolilo pristup nikakvim emisarima, prvenstveno ne onima iz Zagreba za koje se znade da su zagovornici ekstremne politike...Takvima nikada nećemo dozvoliti pristup na naše područje.»⁵²

⁵¹ Reafirmacija revolucionarne idejne Titove platforme, Podravka, 15.12.1971. str.2.

⁵² Podrška Titu / Glas Podravine 48., petak 10.12.1971. str.1.

Nakon svega izrečenog očito je kako «Hrvatsko proljeće» u onom smislu kako se raspoznaje danas, kao nacionalni pokret hrvatskog naroda nije imalo čvrsto uporište u Koprivnici i možda bi ova priča i mogla biti nedovoljno zanimljiva i dinamična da nije bilo mladih ljudi koji su na temeljima liberalizacije tadašnjeg jugoslavenskog društva nakon pada Rankovića, pobjedom nad birokratsko – centralističkim snagama i buntovničkim vjetrovima koji su zapuhali prvo iz Beograda 1968. godine, a kasnije i iz Zagreba, stvorili svoj kritički diskurs i predstavili javnosti Koprivnice jedan novi način razmišljanja. Ovdje govorim o časopisu «Susreti» i humorističko – satiričkom listu «Feferon».

5.1. «SUSRETI»

Godine 1971. u mjesecu lipnju, točnije 5. i 6. lipnja u Koprivnici su se održavali Deveti susreti mladih sjeverozapadne Hrvatske. Bila je prilično značajna manifestacija i nakon Križevaca, Vrbovca, Garešnice, Bjelovara, Virovitice, Đurđevca, Kutine i Velike Gorice red za domaćinstvo je došao i na Koprivnicu. Na koprivničkim susretima sudjelovao je do tada rekordni broj učesnika, njih oko 1500 iz 30 hrvatskih općina i Loznice iz Srbije. Bogat natjecateljski program koji je obuhvaćao kulturne i sportske priredbe održavao se na nekoliko lokacija u gradu i okolnim selima, a glavni organizator Devetih susreta mladih sjeverozapadne Hrvatske bila je Općinska konferencija Saveza omladine Koprivnice na čelu sa Tomom Brincom.

Nekoliko mjeseci ranije rođena je ideja da se uz organizaciju samih susreta pokrene i istoimeni časopis koji bi nastavio izlaziti i nakon održavanja manifestacija. Ideja je bila potaknuta i povećanjem godišnjih sredstava u fondu kojim je raspolagao Savez omladine jer se taj fond zbog organizacije Devetih susreta značajno povećao i mogao podnijeti izdavanje časopisa. Pokretač ideje o časopisu bio je Ratko Aleksa, sin prvoborca Franje Alekse, inače u to vrijeme direktora gimnazije, mladić koji se upravo vratio iz Čehoslovačke i izgubio priliku pisati za «Omladinski list». Ovako Ratko Aleksa opisuje prvi sastanak sa Tomom Brincom na internetskim stranicama koprivničke knjižnice u tekstu kojeg je pisao povodom digitalizacije koprivničkog tiska prije dvije godine: «...Tomo, a ja sam ti bez posla, Rusi nisu zadovoljni mojim pisanjem iz Praga za "Omladinski tjednik" pa su me napucali, moj praški postdiplomski studij izdavačke djelatnosti nema više nikakva smisla, ajd ja bi ti radil kao neke informativne novine, oko tih Susreta...»⁵³ U tom razgovoru Brinc je uzvratio: «Dobro, Komitet omladine pokrit će tiskaru, honorara nema a cugu plaćate sami.» Tako su nastali «Susreti».

Prvi broj izlazi u travnju '71. godine. Uređuje ga Ratko Aleksa, a u radu sudjeluju i Katarina Gaži (kći Pavla Gažija), Marijan Špoljar, Ivica Peterlin i drugi, a grafički ga oprema Vlado Kostjuk. U podnaslovu lista stoji «smotra suvremenih prosudbi mladih Podravine», a tema prvog broja bila je: «Pokušaj uspostave kulturnog kontinuiteta u Podravini (književnost,

⁵³ Koprivnički novinari o digitalizaciji koprivničkog tiska, na prezentaciji portala, Knjižnica i čitaonica «Fran Galović» Koprivnica, 30. lipnja 2009.

umjetnost, kritička misao). U tom broju izlazi dosta literarnih radova, eseja, pjesama i slično, ali posebno upada u oči vrlo oštra kritika lokalnog komunalnog tjednika «Glas Podravine» čiji urednik u to vrijeme je Jovo Rojčević. U tekstu urednika Ratka Alekse pod nazivom «Trinaest teza o Glasu Podravine između ostalog stoji: «...sloboda štampe...u slučaju koprivničke štampe ne postoji ... GP (misli se na Glas Podravine op.a.) nema nikakve autohtone koncepcije utkane u tradiciju ovog tla, kritičke misli, angažiranog novinarstva...ukoliko GP prima dotaciju od Skupštine Općine (to je bar jasno!) morao bi biti društveno prisutan i angažiran...jer taj su novac stvorili žitelji ovoga kraja, mladi također, otud bar neko pravo kritike; ...»⁵⁴ Taj tekst kao i mnogi drugi u «Susretima» naići će kasnije na strogu kritiku vlasti. Pošto je tema bila kultura prvi broj «Susreta» donosi i Krležino «Pismo iz Koprivnice» koje nije objavljivano od 1920-tih, zatim tekstove Galovića, Virijusa i Miškine što je spretno iskorišteno za kritiku ogranka Matice i «Glasa Podravine» u drugom, lipanjskom broju «Susreta». «...kako se do «Susreta» nitko živ nije «sjetio» tiskati velikane riječi i misli? A dobivaju se za taj posao i novci...pa gdje je bila Matica i «Glas Podravine»⁵⁵. Osim ovih kritika u prvom broju je kritiziran i odnos koprivničke političke elite prema «ostalima». U tekstu pod naslovom «Kako nisam mogao čuti Savku Dabčević – Kučar jer nisam bio pripušten jer nisam bio pozvan pa ste i vi ostali bez izvješća» Ratko Aleksa vrlo oštro kritizira «elitizam», jer sa Savkom su mogli razgovarati samo «pozvani», pa kaže: «...Kušim, uvijek jedni te isti pozvani, uvijek iste face, još uvijek teatralno mistično dijeljenje na pozvane i nepozvane...Da politika ne bude tako ekskluzivistička kad u potki smjera stubokom narodnom preporodu koji jest već na djelu. Ta naša politika nuova nije zablindirana, ona smjera i dobiva podršku ovog naroda...»⁵⁶

Tema drugog broja bio je «sadašnji trenutak Podravine (privreda, prosvjeta, kultura, omladinska organizacija, kako živi radnička klasa). Osim što donose tekst Savke Dabčević-Kučar, uredništvo si je dalo truda napraviti intervju sa obojicom koprivničkih najjačih «igrača» - s predsjednikom općine Stjepanom Kapustom i s generalnim direktorom Podravke i članom Predsjedništva SKJ Pavlom Gažijem. Prvi se odazvao na zahtjev za intervjuom i odgovorio na pitanja koja se uglavnom tiču lokalne ekonomske i kulturne politike. Zanimljiv je njegov odgovor na posljednje pitanje gdje je zamoljen dati ocjenu koprivničke izdavačke djelatnosti, pa tako i «Susreta»: «-Eh, Susreti! Rekao sam, stojim pri tom i dalje, pozitivno je

⁵⁴ Trinaest teza o Glasu Podravine / Ratko Aleksa // Susreti 1., travanj 1971., str.9.

⁵⁵ Natuknice redaktora / Ratko Aleksa // Susreti 2., lipanj 1971., str.2.

⁵⁶ Kako nisam mogao čuti Savku Dabčević – Kučar jer nisam bio pripušten jer nisam bio pozvan pa ste i vi ostali bez izvješća / Ratko Aleksa // Susreti 1., travanj 1971., str.6.

da ste se javili, premda je teško prosuditi po prvijencu. Više je dobar nego loš. Možda bi u drugoj sredini (zagrebačkoj na primjer) bio apsolutno dobar. Valja poći od sredine gdje su se pojavili, kome su namijenjeni itd.» Uredništvo «Susreta ovdje daje primjedbu: «Da se tako ponašamo u privredi onda Podravka nikad ne bi ušla u moderne evropske tokove itd.»⁵⁷

Gaži je bio «spriječen obavezama», pa «Susreti» donose samo pitanja koja su mu željeli postaviti.

Već prvim brojem «Susreti» su doživjeli određeno priznanje u Hrvatskoj i primijećeni su kao zanimljiva pojava. To dokazuje dolazak Igora Mandića koji je na poziv uredništva «Susreta», a u organizaciji Općinske konferencije Saveza omladine Koprivnica i Narodnog sveučilišta došao u Koprivnicu i 7. svibnja 1971. održao predavanje na temu «Električna kultura u petrolejskom vremenu». Nakon jednosatnog predavanja razvila se i dvosatna diskusija, a u izvještaju s predavanja «Susreti» kritiziraju izvještavanje «Glasa Podravine s istog predavanja: «...pišu da se govornik osvrnuo na utjecaj televizije i radija na široke mase, kvalitetu programa i istaknuo činjenicu da se sve više u našem društvu zanemaruje tiskana riječ...Igor je zborio o sasvim desetom...»⁵⁸

U drugom broju «Susreta» su nabrojene 33 organizacije Saveza komunista koje u 1969. i 1970. godini nisu primile ni jednog novog člana. Članak je naslovljen «33 slavne organizacije Saveza komunista koje tijekom 1969. i 1970. nisu primile ni jednog člana», a u popisu su gotovo sve koprivničke radne organizacije (Bilo-Kalnik, Budućnost – ogranak Podravke, Grozd, Izvor, Komunalac... da navedem samo najznačajnije).

Još prije izlaska drugog broja, «Susreti» polako postaju predmetom interesa i kritike vodećih ljudi Saveza komunista u gradu. Krajem svibnja «Glas Podravine» donosi izvještaj sa zajedničke sjednice općinskog komiteta SK i Predsjedništva društveno – političkih organizacija koprivničke komune gdje je uz podnaslov «Deformacije u odgojnom procesu» citirana rasprava Tome Brinca: «U posljednje vrijeme pojavljuju se izvjesne deformacije u nastavno-odgojnom procesu na našim srednjim školama. Išlo se čak tako daleko da je učenicima koji su surađivali u časopisu omladine Susreti zabranjeno da dolaze u Komitet

⁵⁷ Intervju s predsjednikom općinske skupštine: Stjepan Kapusta: Prisutniji u Hrvatskoj no ikad // Susreti 2., lipanj 1971., str.14.

⁵⁸ Igor Mandić po – Glasu Podravine // Susreti 2., lipanj 1971., str.16.

omladine, a snižene su im i ocjene iz vladanja. Kada je Komitet tražio obrazloženje za ovakve postupke, u Gimnaziji je odgovoreno da to nije stvar Komiteta omladine i da škola nije dužna davati nikakvo obrazloženje.»⁵⁹ U razgovoru koji sam vodio sa Brincem on se nije prisjetio o čemu se konkretno radilo no rekao je kako je pritisaka bilo i dodao: «Ja nisam mogao objasniti tim starijim ljudima da cenzure među mladima nema. Oni to nisu mogli shvatiti. Kako bih ja mogao reći Gricu (Ratko Aleksa) da nešto ne napiše?! To nije dolazilo u obzir.» Tako je Brinc služio kao tampon zona između «cenzora» i uredništva. Zanimljive su i riječi Ive Čičina-Mašanskera, tada urednika «Feferona»: «Ma, danas je gora cenzura nego onda. Mi nismo osjećali nikakav pritisak.» Ipak, najinteresantnije je kraj ljeta 1971. opisao Ratko Aleksa: «Zapravo, kraj “Susreta“ počeo je i prije, u rujnu. Upravo smo u Hotelu Špic, Čarli i ja dovršavali treći broj ... kad je stigla naredba da se u roku od sedam dana javim u vojsku. ... ali stekli smo moćne neprijatelje koji su jedva dočekali Karadjordjevo. ...mene je čekalo nekoliko mjeseci neprekidne straže u Rajlovcu.»⁶⁰

U takvom ozračju, a nakon posjete Josipa Broza Tita, u drugoj polovici rujna 1971. godine izlazi posljednji broj «Susreta». Urednik je već u vojsci, pritisak je rastao, a «Susreti» su bili žešći nego u prva dva broja. Osim nekoliko članaka koji su bili dio «obavezne literature», a radi se o Titovom posjetu Koprivnici, «Susreti» su ponovo odskakali od ostatka koprivničkog tiska koji donosi panegiričke izvještaje. Tiskali su samo «gole» govore Tita, Kapuste, Gažija, a donose i Titove riječi sa znamenite zdravice iz hotela «Esplanade» u Zagrebu. U ostatku broja uredništvo nastavlja sa kritikom nejednakosti raspodjele, teškog seljačkog života, ponovo žestoko udaraju po «Glasu Podravine». Naslov tog članka Slavka Fijačka vrlo je ilustrativan: «Glas Podravine – glas gluposti», a donosi vrlo duboku i oštru analizu pisanja «Glasa Podravine» pod uredničkom palicom Jove Rojčevića. Kritizira se nekvaliteta tekstova, fotografija, servilnost, potpuni nedostatak kritike i polemike. Posebno je zanimljiv tekst Ivana Peterlina koji je zaista cenzuriran. Naime, nakon što je treći broj tiskan izvršen je pritisak iz Općinskog komiteta na Tomu Brinca kako je nužno potrebno izbaciti nekoliko rečenica. Uredništvo se snašlo na način da su flomasterom(!?) precrtali sporne rečenice u svim(!) primjercima novina. Jedna rečenica ticala se urednikovog poziva u vojsku: «Ratko ide u Rajlovac pokloniti godinu dana svome narodu iako se on ne nalazi oko Rajlovca.»⁶¹ Ovdje se

⁵⁹ Program putokaz daljnje aktivnosti // Vladimir Kuzel / Glas Podravine petak 28.05.1971., str.2.

⁶⁰ Koprivnički novinari o digitalizaciji koprivničkog tiska, na prezentaciji portala, Knjižnica i čitaonica «Fran Galović» Koprivnica, 30. lipnja 2009.

⁶¹ Pisanije// Ivan Peterlin / Susreti 3., rujna 1971., str.7.

aludiralo na zahtjev da regruti služe vojni rok u svojim republikama. Druga cenzurirana rečenica se bavi govorom, s jezične strane, jednog koprivničkog dužnosnika na političkom aktivu na kojem je sudjelovao i Tito prilikom posjeta: *«Dok je Pavlov govor (misli se na Pavla Gažija op.a.) bio na mjestu i protkan svježicama hrvatskog jezika Bukovčan je održao...govor...od kojeg se meni dizala kosa na glavi. Evo jednog izvotka: mora da Vas informišem...i sve u tom stilu...»* U nastavku teksta koji nije precrtan stoji: *«Jezik je osnova kulture svakog naroda, pa prema tome i pojedinaca. U tijeku borbe za čistoću hrvatskog nam jezika ove očite jezične diskriminacije ne bi smjeli tolerirati.»*⁶² Josip Bukovčan bio je predsjednik Međuopćinske konferencije SK bilogorsko-podravske regije i glavni direktor drvno-industrijskog kombinata Bilo-Kalnik.

Svakako najinteresantniji dio posljednjeg broja «Susreta» je tekst Franje Tuđmana pod naslovom «Živi Radić» gdje budući predsjednik RH opisuje povijesni tijek hrvatske državotvorne ideje sa posebnim osvrtom na Stjepana Radića. Na istoj stranici tiskana su stihovi «Lijepa naše», a pri dnu je i notni zapis jugoslavenske himne «Hej Slaveni».

«Susreti» su u svoja tri broja donijeli daleko više polemike i kritike nego «Glas Podravine» u cijelom razdoblju koje sam zbog ovog rada pročitao, a radi se o gotovo 5 godina izlaženja i gotovo 250 izdanih brojeva. Uz ogradu da je ovdje moglo biti i osobnih animoziteta o kojima nemam saznanja s većinom ocjena vezanih uz «Glas Podravine» se teško ne složiti. Također, treba reći da su tekstovi u «Susretima» na visokom nivou, likovna rješenja su zanimljiva, format je neobičan, a neki tekstovi, pogotovo oni koji daju savjete o seksu danas bi izazvali jako mrštenje neopuritanista 21. stoljeća. Kasnije su i ti tekstovi korišteni za kritiku «Susreta», a upravo je Stjepan Kapusta na jednoj od sjednica OK SK izjavio «...a bilo je tu i pornografije.»⁶³

⁶² Isto, str. 8.

⁶³ Politička situacija - zadovoljavajuća // Dragan Desnica / Glas Podravine petak 31.12.1971., str.2.

5.2. «FEFERON»

Za razliku od «Susreta» «Feferon» nije prouzročio mnogo bure. Ovdje se radi o listu koji je izlazio i prije i koji izlazi i nakon 1971. godine. Zanimljiva je slučajnost da baš u proljeće 1971. «Feferon» prvi put izlazi samostalno, a ne kao prilog tvorničkog lista «Podravka».

Taj satiričko-humoristički list sa prilično avangardnim likovnim rješenjima uređivao je Ivo Čičin-Mašansker. Tematika lista je raznovrsna, a treba reći i to da je doživio određeno priznanje i izvan koprivničkog kraja, a prodavan je bio i u Zagrebu. Jedan od razloga je bilo i to da je bio baziran na suradnji sa mnogim autorima širom Jugoslavije koji su sudjelovali u stvaranju materijala. «*Kojeg je...*», prema Čičinovim riječima, «*...uvijek bilo previše.*»

Već sam spomenuo sporni članak «*dear bovlješ*» koji je kasnije naišao na kritiku jer je tražio veću aktivnost koprivničkog ogranka Matice hrvatske što je od strane članova komiteta shvaćeno kao traženje da koprivnička Matica bude dio hrvatskog nacionalnog pokreta. Osim tog članka sporan je bio i plakat na kojem je pisala rečenica «*list za sve hRrvate kojima je stalo do smijeha*», pa je plakat proglašen nacionalističkim. Zanimljivo je i to da, unatoč Čičinovim tvrdnjama da nije bilo cenzure i pritiska, on sam priznaje kako je iz broja koji je izašao neposredno prije Titova dolaska u Koprivnicu izbačen članak o Zrinskom i Frankapanu jer: «*Feferon je u Podravci uvijek bio po stolovima, pa se Gaži bojao da ne bi Tito, ili netko iz pratnje uzeo koji i prelistao. Zbog toga smo zamoljeni da maknemo članak jer se mogao tumačiti kao hrvatski nacionalizam.*»

Iako se iz današnje perspektive ovi «grijevovi» čine u najmanju ruku komičnima, a Ivo Čičin-Mašansker ih je i tada takvima smatrao: «*...to su bile čiste bedastoće...*» to nije spriječilo komitet i Komisiju za idejni rad da i njega, kao urednika «Feferona», nakon Karađorđeva pozove na sjednicu koja je trajala punih dvanaest sati i na kojoj je «pročešljan» rad koprivničkih medija.

5.3. TITO U KOPRIVNICI

Mislim da je nužno posvetiti nekoliko redaka posjetu Josipa Broza Tita Koprivnici 10. rujna 1971. godine. Iako je taj posjet trajao samo nekoliko sati i možda i nema neko pretjerano i duboko značenje za samu Koprivnicu on je ipak nezaobilazan kad govorimo o 1971. godini u Koprivnici.

Iz tadašnje perspektive to je zasigurno bio događaj godine, ali ja bih rekao vjerojatno i događaj desetljeća za malu Koprivnicu. Tito je u tom trenutku bio na «vrhuncu slave», a Koprivnicu nije posjetio još od predratnih, ilegalnih dana. Pripreme za doček su trajale otprilike dva mjeseca i prema riječima Tome Brinca: *«Organizacija je bila kako se uvijek Tito dočekivao. Svi su morali na ulice...svi ga dočekati...ništa se tu posebno nije događalo...uobičajena servilnost kada dođe predsjednik države...svi se ulaguju.»* On se prisjeća već spomenutog govora Bukovčana: *«Bio je taj čudan govor Bukovčana, sve na ekavici.»*

Dobro je poznato da je nakon Koprivnice Tito otišao u Varaždin, a zatim i u Zagreb gdje je održao zdravicu u hotelu «Esplanade» koja je zapamćena kao prividni ili barem privremeni trijumf proljećarske struje u vodstvu CK SKH, a o kojem je Savka Dabčević-Kučar napisala: *«Ni u snu nismo smjeli očekivati više. Potvrdio je da je osjetio raspoloženje naroda. Ogradio se od kleveta na naš račun. Podupro je naše ekonomske zahtjeve koji su bili pred rješavanjem. Spomenuo je državnost republike. Rekao je da je u Hrvatskoj mnogo naučio.»*⁶⁴ Svojevrsna predigra tome govoru dogodila se već u Koprivnici. Tito je na političkom aktivu organiziranom povodu njegova posjeta rekao: *«Mi još nemamo savršen bankovni sistem. Nemamo riješen ni devizni sistem i ovdje je reljefno pokazano što znači kada devize koje stvarate idu negdje drugdje. To moramo riješiti bez obzira tko se tu odupirao. A ima ih.»*⁶⁵ Ta i još nekoliko Titovih izjava slične tematike odjeknuli su prilično negativno u širem jugoslavenskom prostoru među snagama sklonim centralizmu. Tako je, nakratko Koprivnica postala dio «savezne» političke scene.

⁶⁴ Dušan Bilandžić: *Suvremena hrvatska povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999., str 605.

⁶⁵ Drago mi je da ovdje nema međunacionalnih sukoba : devize // *Susreti* 3., rujna 1971., str.2.

Tito je u Koprivnici boravio kratko. Održao je kratak pozdravni govor ispred željezničkog kolodvora, provezao se u otvorenom automobilu ulicama, posjetio «Podravku», prisustvovao već spomenutom političkom aktivu u Domu JNA i ručao i odmorio se u hotelu Podravina. Kao što sam već naglasio u pratnji je bio i hrvatski vrh: Savka Dabčević-Kučar, Pero Pirker, Miko Tripalo, Dragutin Haramija, a Tomo Brinc se prisjeća: *«Tada se osjetilo da ljudi jako poštuju Savku...okupili su se ljudi ispred hotela, pa se moglo primijetiti da je Savka dobila isto velik pljesak, gotovo kao Tito...osjetili su ljudi da to vodstvo radi nešto dobro.»*

Tito je toga poslijepodneva otišao iz Koprivnice, ali je još nekoliko tjedana taj događaj ispunjavao stranice koprivničkog tiska. Posebno je interesantno čitati tvornički list «Podravka» u kojem su radnice i radnici, ali i vodstvo Podravke govorili o svome doživljaju susreta s voljenim predsjednikom. Danas je te tekstove najlakše objasniti uspoređujući ih sa pismima maloljetnih obožavateljica svojim idolima. Citiram jednu radnicu: *«...ruke su mi se tresle kad sam mu točila kavu...nasmiješio se i rekao: Dobra je!...odahnula sam...bio je to najsretniji dan u mom životu.»*⁶⁶ Očito je, unatoč poodmaklim godinama i sada već pomalo nesigurnim političkim koracima, Titov kult ličnosti i dalje bio u punoj snazi.

⁶⁶ Susreti s Titom, Podravka, 02.10.1971. str.9.

5.4. KOPRIVNICA NAKON KARADORĐEVA

Već je ponešto rečeno o događajima koji su uslijedili u Koprivnici nakon 21. sjednice u Karadorđevu i nakon ostavki hrvatskog političkog vodstva na 23. sjednici CK SKH. Aktivnost je bila povišena i uslijedile su sjednice političkih tijela.

Prva reakcija je uslijedila vrlo brzo, već 3. prosinca održana je sjednica društveno – političkih organizacija gdje se daje puna podrška Titovom izlaganju u Karadorđevu. «Glas Podravine» je u svom broju od 10. prosinca na naslovnici donio izvještaj sa te sjednice uz veliki naslov: Podrška Titu!

Do kraja prosinca održane su sjednice OK SKH Koprivnica na kojem se traži politička odgovornost vrha CK SKH, zatim zajednička sjednica SUBNOR-a i Saveza rezervnih vojnih starješina gdje se daje podrška novom vodstvu CK SKH, a 24. prosinca odlučeno je da komunisti napuste koprivnički ogranak Matice hrvatske čime je ona prestala sa radom. Sjednice SUBNOR-a su bile daleko najžešće, ali srećom za uredništvo «Susreta» i izdavača Tomu Brinca, ta, ipak starija ekipa nije čitala «Susrete», pa se oni na njihovim sjednicama nisu spominjali. O njihovoj žestini govori detalj sa sjednice održane 15. siječnja 1972. gdje je Stana Jurec tražila da Savka Dabčević-Kučar više ne radi kao predavač na fakultetu gdje se socijalistička omladina treba odgajati na kursu SKJ

Pred sam kraj 1971. godine, 28. prosinca na sjednici Općinske konferencije SKH Koprivnice Tomo Brinc je ponudio ostavku na mjesto Predsjednika OK Saveza omladine riječima: *«Ako mi se dokaže da sam djelovao s pozicija nacionalizma i šovinizma spreman sam podnijeti ostavku na sadašnje funkcije.»*⁶⁷

Na istoj sjednici kritiziran je rad «Susreta». Jovo Rojčević, glavni i odgovorni urednik Glasa Podravine rekao je: *«...neophodno da se...sagledaju uzroci svih postojećih pojava od kojih nije bilo imuno ni ovo područje...»* Za primjer je istakao «Susrete», *«...časopis koji je poslužio za ispoljavanje određenih težnji koje su bile na ideologiji pojedinaca izvan ovog*

⁶⁷ Politička situacija – zadovoljavajuća // Glas Podravine 51., 31. prosinca 1971., str.2.

područja.»⁶⁸ Pa nastavlja: «*Za to...treba snositi odgovornost Predsjedništvo Saveza omladine, a posebno njezin predsjednik.*»⁶⁹ Brinc se branio: «*Mislim da nešto drugo boli kad se govori o pisanju u «Susretima», a to je pisanje o socijalnim razlikama.*»

Ton svih tih sjednica u prosincu dobro opisuje ovaj dio izlaganja na istoj sjednici predsjednika Općinske konferencije SK Ivana Povijača koji donosi «Glas Podravine»: «*Narod ovoga kraja...bio je opterećen zbog agresivnog nastupanja raznih nacionalističkih, šovinističkih i ekstremističkih snaga. Organizirani i unaprijed planirani štrajk studenata, velike aktivnosti Matice hrvatske na političkom planu, separatističko naginjanje nekih antisamoupravnih elemenata...*» pa u nastavku govori o lokalnoj situaciji: «*Ne bi bilo pošteno ako ne bih rekao da ni naše područje nije ostalo baš imuno na sve te...ekscese...Međutim, sve se svodilo na ekscese u gostionicama pod utjecajem alkohola i u pojedinačnim slučajevima...*»⁷⁰

Ukratko, sve se svodi na oštru kritiku CK SKH, odnosno proljećarskog vodstva, zatim ekstremizma i nacionalizma uz spominjanje studenata i Matice hrvatske, a onda se prelazi na pohvalu lokalnom vodstvu jer u komuni nije bilo ekscesa. Pohvalan je odnos prema radu koprivničkog ogranka Matice hrvatske, jer «*komunisti su sprovodili liniju i kurs SKJ i SKH...*»⁷¹

Jedina prava kritika upućuje se «Susretima» koji pružaju koprivničkom vodstvu priliku da pokaže zube i dokaže pretpostavljenima da su i oni nešto uradili u sveopćem «pospremanju» u Savezu komunista početkom 1972. godine. Tomo Brinc je kao predsjednik Saveza omladine, pa samim time i izdavač «Susreta», koje očito nije uspio zauzdati, bio idealan «element» za odstrjel. Njemu je već tokom prosinca sugerirano da bi bilo potrebno da «*ode*». Na sjednici Općinske konferencije Saveza omladine, prisjeća se Brinc, cijelo mu je Predsjedništvo sa petnaestak članova ponudilo da svi zajedno daju ostavku, ali je to iz Komiteta jednostavno odbijeno jer, smatra Brinc «*...tu je uvijek bila ta politika «netalasanja», oni jednostavno nisu dozvolili da cijelo predsjedništvo da ostavku jer bi to bio preveliki politički skandal...to si nisu mogli dopustiti.*»

⁶⁸ Isto, str.2.

⁶⁹ Isto, str.3.

⁷⁰ Isto, str.2.

⁷¹ Isto, str.2.

Nakon što je Stane Dolanc posjetio Koprivnicu 7. siječnja 1972. uslijedila je i glavna koprivnička politička «sudnica». Bila je to sjednica Komisije za idejni rad koja je održana 8. i 10. siječnja 1972. godine. U zaključcima je pozdravljen rad Glasa Podravine, «Feferon» je prošao sa relativno blagom kritikom, a «Susreti» su oštro kritizirani: «...Prilikom postavljanja platforme i profila lista očitovala se politička i organizaciona nespремnost izdavača i redakcije...bilo je napisa koji nisu bili u skladu s programom Saveza komunista Jugoslavije, već su odstupali od programa u lijevo, prema uravnilovci, ili u desno, prema nacionalizmu i separatizmu...»⁷² «Susreti» su, unatoč zaključku da bi trebali izlaziti uz pomoć Komisije za idejni rad, ugašeni.

Prema svjedočenju Ive Čičina-Mašanskera («Sve su svalili na Brinca na kraju.»), a i svojem vlastitom, za Tomu Brinca tada dolaze vrlo teški mjeseci. Ostao je bez posla jer je mjesto predsjednika Saveza omladine na koje je dao ostavku bilo profesionalno. Bez posla je bio godinu i pol dana, a donekle ga je spašavalo mjesto zastupnika u Saboru, iako tu nije bio profesionalac i dobivao je samo manju financijsku naknadu (paušal). Protiv njega je vođen istražni postupak i bio je na informativno – istražnim razgovorima u koprivničkoj i bjelovarskoj ispostavi SUP-a (Sekretarijat unutrašnjih poslova) o kojem govori: «Počele su razne insinuacije o ustaškom porijeklu...ja i ne znam svog oca, on je umro kad sam imao osam godina, a mater kad sam imao šest, pa nije bilo moguće da su me oni indoktrinirali ustaškom ideologijom.... Sjećam se bilo je i korektnih ljudi, ali bilo je i drugačijih. Neke sam i poznavao osobno i dobri smo si bili...Onda su mi montirali prijavu za izdaju državne tajne...jer je nestao induktorski telefonski imenik...to su «ratni» brojevi telefona koji je imalo pet, šest ljudi u Koprivnici. Sreća je to što ja nisam nigdje potpisao da sam ga preuzeo jer je, ako se dobro sjećam moguća kazna bila i do 15 godina zatvora. Ja priznajem da sam taj imenik vidio, ali nisam ga smatrao nečim ozbiljnim. To se prilagalo ratnim planovima, a s obzirom da nisam bio u vojsci nisam imao pojma o tome. To se držalo u kasi komiteta i to je netko uzeo i naravno da su onda to meni...mene su optužili...saslušanja na policiji...užas ... kad ste tako mlad, iz studentskih klupa dođete na atraktivno, dobro plaćeno mjesto i odjednom ostanete bez kruha...nema šanse da te netko zaposli zbog sumnje u nacionalizam. Odvjetnici su mi sugerirali da se pozovem na saborski imunitet da se dobije na vremenu, ali je imunitet istekao, pa sam se vukao po sudovima još četiri godine.»

⁷² Program aktivnosti // Glas Podravine 2., petak 14.01.1971., str.2

Tomo Brinc prisjeća se i još dva slučaja ljudi iz Koprivnice koji su osuđeni na koji mjesec zatvora zbog pjevanja nacionalističkih pjesama, ali se u svom iskazu slaže sa Čičinom da u Koprivnici nije bilo pretjerane represije, nije bilo uhićenja, pa je njegova «epopeja» čini se jedinstven slučaj.

Vrlo je zanimljivo to što nitko drugi nije nastradao, a čini se da je mogao. Čičin na to kaže: *«Nas je sve Gaži spasio od zatvora, jer je pametan čovjek.»* Koprivnica je mali grad, ljudi se međusobno dobro poznaju, a i veze među ljudima su zbog toga kompleksne. Urednik «Susreta» Ratko Aleksa bio je sin prvoborca i direktora koprivničke gimnazije, a u uredništvu je bila i Gažijeva kći Katarina. «Feferon» je bio praktički izdanje Podravke, a Gaži je tamo bio generalni direktor. Te stvari kod procjene situacije nakon Karađorđeva u Koprivnici ne bi se smjelo zanemariti.

Uglavnom, koprivnički politički vrh bezbolno je prošao iskušenja kraja 1971. i početka 1972. godine, «Susreti» su ostali dio koprivničke medijske povijesti, «Feferon» nastavlja izlaziti, a Matica je ugašena kao i u ostatku Hrvatske.

6. ZAKLJUČAK

Kad sam si zadao temu kojom se bavim u ovom diplomskom radu zapravo i nisam znao što mogu očekivati. Prema mojim saznanjima do sada se nitko nije bavio događanjima u Koprivnici 1971. godine. Nisam ni imao pretjerana očekivanja da ću izvući neke grandiozne i nove zaključke ili da ću otkriti nešto zaista novo, jer, za pretpostaviti je, da se nešto zaista zanimljivo događalo u tom vremenu o tome bi se dosta znalo i pisalo. I zaista, koprivnička '71. nije neki veliki triler osim zaista nezgodnih stvari koje su se događale Tomi Brincu. Matica je radila na liniji «SKJ», političari su plovili onako kako se mijenjao kurs, manje-više uspješno; «Podravka» je proizvodila svoju «Vegetu» i druge proizvode, zapošljavala nove ljude i ušla u još uspješniji razvoj u 70-tim godinama. «Glas Podravine» je suhoparno izvještavao sa sjednica gdje se raspravljalo o nezanimljivim temama i pasivnosti članova Saveza komunista kojih u ljeto 1970. godine 93%(!!) nije plaćalo redovno članarinu.

Ipak, tu se pojavila grupa mladih i kreativnih ljudi koja je odlučila da ima što za reći i pronašla je način da to učini. Iz jezgre okupljene tada oko Ratka Alekse izniklo je nekoliko vrsnih novinara i umjetnika, a to je već dovoljno da se koprivničku '71. proglasi uspjehom.

Drugo je pitanje da li je taj koprivnički uzlet bio dio «Hrvatskog proljeća» jer sa jezgrom toga pokreta ili bolje rečeno sa nekom od jezgara nije bio direktno povezan, a i ostali elementi u Koprivnici su nedostajali jer Matica i politički vrh čvrsto su držali uzde. Čini se kako «Susreti» postaju dio «Proljeća» tek u smislu da je nad nekime izvršena represija u doba kad se to radilo i drugdje. Na taj način Ratko Aleksa i «Susreti», Tomo Brinc i Savez omladine Koprivnice, kao i Ivo Čičin-Mašansker i njegov «Feferon» postaju jedan mali kamenčić u mozaiku hrvatskog nacionalnog pokreta, jer osim njih Koprivnica je izgleda mirovala.

Ukoliko je točno, a indicija svakako ima, trebalo bi pozdraviti i postupak inž. Pavla Gažija koji je bio čovjek broj jedan u gradu; prema riječima Tome Brinca: «...njega se slušalo....»; koji ipak nije dozvolio jaču represiju, za koju se, ako bi se netko baš zainatio, uvijek moglo naći elemenata. Koji su mu bili motivi za sve one koji su potencijalno mogli završiti u zatvoru ionako je svejedno.

Slaba ili nikakva represija omogućila je i jedan ponovljeni «bljesak» u 1974. godini kada je gotovo nepromijenjena ekipa «Susreta» pod nazivom «Stalna interesna grupa mladih» održala trodnevnu akciju pod nazivom «Događanje grada Koprivnice u proširenim medijima», gdje je bila uključena izložba fotografija Vladimira Kostjuka, a posebno «bolan» bio je katalog pod nazivom «Simetrale grada Koprivnice». Akcija, a posebno katalog oštro su osuđeni od OK SK, ali ovaj put i Saveza omladine, a sad je napad bio direktno uperen u Ratka Aleksu i Marijana Špoljara. Osude su ovaj puta mnogo oštrije i direktnije, a u njima se spominje «duh 1971.», «moralne (ne)kvalitete autora akcije». Zanimljivo je da je Vladimir Kostjuk izbačen iz Saveza komunista, iako, prema obojici mojih sugovornika, nije nikad ni bio član.

Na kraju ću završit riječima Ratka Alekse koje dobro opisuju koprivničku '71.: *«Nešto je te 1971. bilo u zraku, konačno, bilo je proljeće. Sve se budilo. Rodjenje «Susreta» samo što se nije dogodilo. Nešto se moralo dogoditi. Da nisu bili «Susreti» bilo bi nešto drugo, neki drugi medij okupljanja. Kreativni ljudi Podravine u svakom su dobu imali nešto što ih je inspiriralo i vodilo putevima duha.»*

7. KRONOLOGIJA

1966.

20. studeni – osnivanje Ogranka Matice Hrvatske u Koprivnici na kojem sudjeluju prof. Miroslav Brandt i član CK SKH Pavle Gaži.

1967.

Krajem ožujka – održan sastanak komunista pripadnika koprivničkog garnizona gdje je najoštrije osuđena «Deklaracija o položaju i nazivu hrvatskog jezika» na kojem je sudjelovao i sekretar Općinskog komiteta saveza komunista Rade Radišić.

1. travnja – u «Glasu Podravine» izlazi članak pod naslovom «Povodom diskusije o jeziku» sa priložima sa raznih strana (građani, Tito, list Komunist...) u kojima se oštro kritizira «Deklaracija...» koji je priredio Rade Milosavljević, kao i otvoreno pismo boraca NOR-a Koprivnice sličnog sadržaja.

28. rujna – posjet Savke Dabčević-Kučar «Podravki».

1968.

15. siječnja – Miko Tripalo razgledava «Podravku» i održava predavanje u Domu JNA o provođenju privredne reforme.

Lipanj – za predsjednika Općinske konferencije Saveza omladine izabran Tomo Brinc.

1969.

23. travnja – na konstituirajućoj sjednici Skupštine općine Koprivnica za predsjednika je izabran Stjepan Kapusta.

13. rujna – posjet predsjednika Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske Dragutina Haramije.

1970.

28. siječnja – na proširenoj sjednici Općinskog komiteta Saveza komunista dana je puna podrška zaključcima 10. sjednice CK SKH.

11. veljače – konferencija ogranaka komunista «Podravke» daje podršku 10. sjednici CK SKH.

5. lipnja – za predsjednika Općinske konferencije Saveza omladine ponovo izabran Tomo Brinc.

8. srpnja – na sjednici OK SK utvrđeno da 93% članova ne plaća članarinu.

21. srpnja – posjet Dragutina Haramije međunarodnom skupu naivnog slikarstva.

7. studenog – na proslavi 27. obljetnice oslobođenja Koprivnice sudjelovali Jakov Blažević, član predsjedništva SKJ i Jelica Radojčević članica IK CK SKH.

4. prosinca – ing. Pavle Gaži postaje predsjednikom komisije za agrarna pitanja na sjednici Predsjedništva SKJ.

1971.

10. veljače – na sjednici Komisije za organiziranost, razvoj i kadrove OK SK predloženo brisanje 314 članova zbog neplaćanja članarine i pasivnosti.

29. ožujka – na sjednici Općinske skupštine za novog zastupnika u Organizaciono-političkom vijeću Sabora izabran je Tomo Brinc.

Travanj – izlazi prvi broj časopisa «Susreti», kao i prvi «Feferon» koji izlazi samostalno, a ne kao prilog tjednika «Podravka».

8. travnja – pismo podrške komunista «Podravke» Savki Dabčević-Kučar i CK SKH.

13. travnja – posjet Koprivnici Savke Dabčević-Kučar i Ivana Šibla.

5. i 6. lipnja – održavaju se 9. susreti mladih sjeverozapadne Hrvatske sa oko 1500 sudionika. Na otvaranju je govorio Jure Bilić, član IK CK SKH. U ime omladinaca obratila se Katarina Gaži.

Lipanj - izlazi drugi broj «Susreta».

Srpanj – izlazi «Feferon» sa spornim plakatom.

10. rujna – posjet Josipa Broza Tita.

Rujan – izlazi posljednji broj «Susreta» sa cenzuriranim, odnosno precrtanim rečenicama i tekstom Franje Tuđmana.

Listopad – izlazi «Feferon» sa spornim tekstom «dear bovlješ».

3. prosinca – sastanak društveno – političkih organizacija gdje se daje puna podrška Titovom izlaganju na 21. sjednici Predsjedništva SKJ u Karađorđevu.

15. prosinca – održana sjednica Općinskog komiteta SKH na kojoj se traži odgovornost vodstva SKH.

23. prosinca – održana sjednica Općinskog komiteta SKH kao i zajednička sjednica SUBNOR-a i Saveza rezervnih vojnih starješina na kojoj je dana podrška 21. sjednici Predsjedništva SKJ i novom vodstvu CK SKH.

24. prosinca – na sjednici Općinske konferencije Socijalističkog saveza odlučeno je da koprivnički komunisti napuste ogranak Matice hrvatske.

28. prosinca – održana sjednica Općinske konferencije Saveza komunista Koprivnice na kojoj Tomo Brinc nudi ostavku na mjesto Predsjednika Općinske konferencije Saveza omladine.

1972.

7. siječnja – Stane Dolanc u Koprivnici.

8. i 10. siječnja – sjednica Komisije za idejni rad Općinske konferencije SK Koprivnica na kojoj su osuđeni «Susreti» i «Feferon» i prihvaćen je «Akcioni program» nakon dvanaestosatne rasprave.

14. siječnja – održana 6. sjednica Općinske konferencije SK Koprivnica gdje se utvrđuje kako u koprivničkoj komuni nije bilo «organiziranih ispada».

15. siječnja – održana zajednička sjednica SUBNOR-a i SRVS-a na kojoj je zatraženo isključenje svih pojedinaca koji nisu bili na liniji SKJ, a Stana Jurec traži da Savka Dabčević-Kučar više ne radi kao predavač na fakultetu gdje se socijalistička omladina treba odgajati na kursu SKJ.

1. ožujka – Jelica Radojčević govori na predavanju prosvjetnim radnicima o potrebi energičnosti prema onima koji djeluju izvan programa Saveza komunista.

8. ožujka – Milka Planinc u Koprivnici.

9. travnja – Jure Jovanović je novi predsjednik Općinske konferencije Saveza omladine.

8. LITERATURA

1. Mirjana Cupek Hamll, Arhivistika i usmena povijest, Arhivski vjesnik, Vol.45 No.45 Travanj 2003.
2. Dušan Bilandžić: Hrvatska moderna povijest, Golden marketing, Zagreb, 1999.
3. Ivo Goldstein: Hrvatska 1918.-2008., Europapress holding d.o.o., Zagreb, 2008.
4. Darko Dukovski: Istra i Rijeka u Hrvatskome proljeću, Alineja, Zagreb, 2007.
5. Tihomir Ponoš: Na rubu revolucije – studenti '71., Profil, Zagreb, 2007.
6. Dragutin Feletar: *Podravina: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, Biblioteka «Podravskog zbornika», Koprivnica, 1988.
7. Dragutin Feletar: *Podravina: Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Podravka, Koprivnica, 1973.*
8. Koprivnički novinari o digitalizaciji koprivničkog tiska, na prezentaciji portala, Knjižnica i čitaonica «Fran Galović» Koprivnica, 30. lipnja 2009.
9. 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće, Zbornik radova, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1997.
10. Hrvatsko proljeće: Presuda Partije, Dom i svijet, Zagreb, 2003.
11. Savka Dabčević – Kučar: '71. : hrvatski snovi i stvarnost, Interpublic, Zagreb, 1997.
12. Miko Tripalo: Hrvatsko proljeće, Globus, Zagreb, 1990.

9. IZVORI

1. Omladinski list «Susreti» broj 1.-3., Koprivnica, 1971.
2. Satiričko – humoristični list «Feferon» broj 21.-23., Koprivnica, 1971.
3. «Glas Podravine, godišta 1966.-1974., Koprivnica
4. Tvornički list «Podravka», godišta 1967.-1971., Koprivnica
5. Ivo Čičin – Mašansker, urednik «Feferona» 1971., intervju obavljen 7. veljače 2011.
6. Tomo Brinc, predsjednik OK Saveza omladine Koprivnice, predsjednik Saveza studenata Koprivnice i saborski zastupnik u Organizaciono-političkom vijeću 1971., intervju obavljen 10. veljače 2011.